

Pomoćni tekstovi uz raspravljački esej na temelju ulomka iz romana *Zločin i kazna* F. M. Dostojevskog

Obilježja pisca

Fjodor Mihajlovič Dostojevski (1821.-1881.) jedan je od najglasovitijih ruskih i svjetskih pisaca uopće. U Petrogradu je završio vojnu akademiju, ali se ipak na koncu odlučio za profesionalni poziv pisca i publicista. Zbog političkog je angažmana bio osuđen na smrt, ali je na kraju ipak pomilovan i poslan u Sibir gdje je robijao deset godina. Nakon povratka iz Sibira zapada u misticizam i ruski mesijanizam te svoje nazore iznosi u svojim književnim ostvarenjima, redom remek-djelima.

U smislu književnosti djeluje u razdoblju (ruskog) realizma te snažno utječe na moderno pripovijedanje širenjem granica realističke poetike, odnosno uvođenjem novih pripovjedačkih tehnika. Osobito je dobro poznavao francusku i njemačku književnost pa se ti utjecaji mogu vidjeti u njegovim djelima. Napisao je brojne romane i pripovijetke, a neka od najpoznatijih djela su mu *Bijedni ljudi*, *Poniženi i uvrijedjeni*, *Zapis iz mrtvog doma*, *Zločin i kazna*, *Idiot*, *Bjesovi*, *Mladić i Braća Karamazovi*.

Najčešće obrađuje gradsku problematiku koju karakterizira teška i turobna tragičnost, likovi su u neprestanom sukobu sami sa sobom i s društvom. Iz takvog tematskog obzora Dostojevski izvodi majstorske psihološke portrete pa ga se može smatrati ocem psihološkog romana građenog dramskom tehnikom. Prvi je pisac koji progovara o egzistencijalnoj usamljenosti modernoga čovjeka.

Obilježja razdoblja

U razdoblju realizma ruska književnost između tridesetih i devedesetih godina 19. stoljeća na velika vrata ulazi u kopljet svjetske književnosti pa tako nastaje termin – ruski realizam. Iz romantizma je preuzela samosvijest, romantičarski svjetonazor i spoznaju o tome da se književnost može suočiti sa svim problemima svijeta. Složenost zapleta ponekad je romantičarska, gotovo nerazmrsiva, ali kao dominantnu književnu vrstu realizam afirmira roman, a ne poemu, kao što je to bilo u romantizmu.

Umjetnička proza tako zamjenjuje poeziju zbog toga što su ruski realisti smatrali da se jedino velikim proznim oblicima može obuhvatiti život u cjelini. Prema tome je ruski realizam najbliži francuskom realizmu. Utjecaj francuskog realizma na ruski bio je moguć stoga što je rusko plemstvo govorilo francuski i smatralo ga jezikom kulture. Zbog toga su i mnogi ruski pisci poput Dostojevskog i Tolstoja govorili francuski i bili upoznati s francuskom književnošću.

Ruski je realizam postao svjestan specifičnosti života u Rusiji. Napose su u književnosti važnu ulogu odigrali likovi intelektualaca koji žele promjene kako bi se život u društvu promijenio na bolje. Intelektualna elita je ironična, pa čak i sarkastična, cijelo vrijeme u napetosti i želji da istinu objavi i provede u životu, pa čak i po cijenu vlastite žrtve.

Ocem ruskoga realizma smatra se Nikolaj Vasiljevič Gogolj, a pored njega najistaknutiji su ruski realisti Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Ivan Sergejevič Turgenjev i Lav Nikolajević Tolstoj.

Obilježja djela – književnopovijesni dio

Roman *Zločin i kazna* objavljen je 1866. godine u časopisu *Ruski vjesnik*. Premda ima načelnu shemu kriminalističkog romana zbog toga što se mogu prepoznati tematske cjeline kao što su zločin, istraga, rješenje, priznanje i kazna, on prema mnogočemu nadilazi kriminalistički žanr i postaje prvi pravi psihološki roman. Roman ujedinjuje trivijalnu priču, romantične likove i oštru realističku kritiku društvene zbilje. Roman ujedno otvara vrata novim mogućnostima izražavanja i pripovjednim tehnikama koje će se započeti koristiti u modernoj književnosti.

Fabula je relativno jednostavna, no unatoč tome roman je vrlo uvjerljiv i podložan različitim tumačenjima. Glavni junak, Raskolnjikov, ubije pokvarenu lihvarku i njezinu sestruru u ime nekakve pravednosti. Svoj je čin opravdao zapravo romantičarskom idejom o postojanju pojedinca, genija, kojemu je dopušteno prekoračiti granice morala. Počinje sumnjati u vlastitu „teoriju“ što u njemu razvija unutarnji sukob. Sukobu je pridonijela i Sonjina žrtva, koja se prostituirala kako bi

prehranila mlađu braću. Naime, Sonja se žrtvuje za dobrobit drugih. Osim toga, i policijski istražitelj Porfirije prilikom ispitivanja vještim psihološkim argumentima potkopava Raskolnikovljeve moralne nazore i pridonosi razvoju Raskolnjikovljeva unutrašnjeg sukoba. Na kraju Raskolnikov priznaje svoj zločin i spremno prihvata kaznu i odlazi u Sibir na robiju gdje doživljava moralni preporod.

Roman se bavi zapravo analizom krize savjesti intelektualca, Raskolnikova, koji je svoja uvjerenja stjecao čitajući literaturu i realnosti života u kojima se tako stecena uvjerenja ne mogu provoditi. Dakle, Dostoevski analizira egzistencijalnu napetost u ruskog intelektualca stvorenu na temelju razlike između stvarnosti života i fikcije književnosti.

Obilježja djela – književnoteorijski dio

Zločin i kazna psihološki je roman koji prati unutrašnja stanja i razmišljanja glavnog junaka Rodiona Romanoviča Raskolnikova. Samo ime, Raskolnikov, označava osobu koja je u sebi podijeljena i muče ju dvojbe. Potječe iz ruske provincije, dolazi u Petrograd gdje kao student ima nizak status u društvu. Raskolnikov želi bolji i pravedniji svijet te smatra da odabrani pojedinci mogu sami birati sredstva kojima će unaprijediti svijet.

Realistička se obilježja romana vide prema vrlo vjerojatnoj kriminalističkoj fabuli koja tematizira ubojstvo stare lihvarice i njezine sestre. Junak je u središtu radnje, a sama je radnja lokalizirana u prostoru i vremenu: mjesto je Petrograd, a radnja traje 9 i pol dana. Opis interijera je posve realistički te tako npr. opis Raskolnikovljeve sobe ili Sonjinog stana pokazuje bijedu u kojoj žive. Ta se bijeda neposredno odražava kao kritički realizam s obzirom na socijalnu motivaciju likova: Sonja je prostitutka, a Marmeladov, njezin otac, pijanica. Nov je pristup istančana psihološka analiza likova, a uz nju se razvija i dojam stvarnog događaja koji se prati u medijima. Tako se u romanu kao sredstvo upoznavanja s novim pojedinostima koriste novinski članci i pisma.

Pored realističkih, roman ima i mnoga obilježja koja će se razviti tek u modernizmu, a to su podsvjesna motivacija (tehnika sna - san o konju), filozofska motivacija (teorija o nadčovjeku), relativno doživljavanje vremena lika, simbolika prostora, nema pouzdanog priповjedača. Roman uvodi moderne priповjedačke metode poput unutrašnjeg monologa kojim se prate misli glavnog junaka. Stvarnost se relativizira, a roman kao književna vrsta se počinje dezintegrirati.

Najčešće se govori o tome kako roman *Zločin i kazna* razvija četverovrsnu problematiku: socijalnu u kojoj siromaštvo i bijeda dovodi do moralnog pada pojedinca, moralnu koja postavlja pitanje je li dopušteno ubiti nekoga tko je zao poput lihvarice, intelektualnu koja razmišljanja o stanju u društvu i razrađuje filozofiju zločina te psihološku koja analizira unutrašnje dvojbe glavnog lika prije i nakon zločina (potreba za opravdanjem zločina i zločinca, grižnja savjesti, spas u Evandželju).

